

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ*

Εισαγωγικά

ΒΑΣΙΚΟ στοιχείο στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας υπήρξε η διαμόρφωση μιας ενιαίας αγοράς. Αυτό συνεπαγόταν κατάργηση των δασμολογικών, όσο και των μη δασμολογικών, εμποδίων στην εσωτερική διακίνηση των εμπορευμάτων. Οι δασμοί, καθώς και τυχόν ποσοτικοί περιορισμοί, στο εμπόριο μεταξύ των αρχικά έξι κρατών-μελών καταργήθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του '50 και στις αρχές της δεκαετίας του '60. Παρέμειναν, βέβαια, άλλα, λιγότερο διαφανή, εμπόδια στη διακίνηση των εμπορευμάτων (π.χ. τεχνικές προδιαγραφές, υγειονομικές απαγορεύσεις κ.ά.), τα οποία μάλιστα ετέθησαν επί τάπητος πρόσφατα, με τη Λευκή Βίβλο και με τις προσπάθειες επίτευξης, μέχρι το 1992, μιας πράγματι ενιαίας αγοράς. Αλλά όσον αφορά τα κύρια, τα κλασικά θα λέγαμε, μέσα άσκησης εμπορικής προστασίας (δασμοί και ποσοτώσεις), υπάρχει από καιρό πλήρης ελευθερία διακίνησης εμπορευμάτων μέσα στην Κοινότητα. Εξαιρέση, η επταετής μεταβατική μετα-ενταξιακή περίοδος όσον αφορά την Πορτογαλία και, κυρίως, την Ισπανία, όπου συνεχίζουν να υφίστανται και από τις δύο πλευρές δασμοί και ορισμένες ποσοτώσεις.

Μια ενιαία αγορά έχει προφανώς ένα κοινό σύνορο: η οικονομική σχέση με τον έξω κόσμο αποτελεί αντικείμενο της εμπορικής πολιτικής της Κοινότητας, που καθορίζεται από κοινού από τα κράτη-μέλη. Συγκεκριμένα, η Συνθήκη της Ρώμης με τα άρθρα 110-116 προβλέπει μια κοινή εμπορική πολιτική. Αρχικά ίσχυσε το άρθρο 111, το οποίο, όμως, από τη λήξη της μεταβατικής περιόδου, το 1969, αντικαταστάθηκε από το άρθρο 113. Το άρθρο αυτό αποτελεί έκτοτε την κύρια νομική βάση στη χάραξη της εμπορικής πολιτικής της ΕΟΚ.

Η δασμολογική πολιτική

Βασικό συστατικό στοιχείο μιας εμπορικής

πολιτικής είναι το δασμολόγιο: εκεί κατατάσσονται όλα τα εμπορεύματα και αναγράφεται ο δασμός που ισχύει κατά την εισαγωγή τους. Το κοινό δασμολόγιο της ΕΟΚ αποτελεί τη βάση της δασμολογικής της πολιτικής. Τα πρώτα χρόνια μετά την ίδρυση της ΕΟΚ, οι κοινοί αυτοί δασμοί αποτέλεσαν αντικείμενο δύσκολων διαπραγματεύσεων με τους εμπορικούς εταίρους της ΕΟΚ, και κυρίως με τις ΗΠΑ. Το κοινό δασμολόγιο συνεπαγόταν αλλού μεν ευκολότερη αλλού δε δυσκολότερη πρόσβαση στην κάθε επιμέρους αγορά των έξι κρατών-μελών, ανάλογα με το αν ο κοινός δασμός ήταν χαμηλότερος ή υψηλότερος από τον προηγουμένως ισχύοντα εθνικό δασμό. Ανάλογου τύπου δυσκολίες με τις ΗΠΑ παρουσιάστηκαν πάλι, πρόσφατα, με την ένταξη της Ισπανίας: Με την τελευταία διεύρυνση της ΕΟΚ, η ισπανική αγορά, να μεν, ανοίγει όσον αφορά τα βιομηχανικά προϊόντα (διότι οι ισπανικοί δασμοί είναι, παραδοσιακά, πολύ υψηλότεροι από το κοινό δασμολόγιο), αλλά κλείνει όσον αφορά ορισμένες αγροτικές εξαγωγές των ΗΠΑ. Ο δε υπολογισμός της εξισορρόπησης μεταξύ των δύο αυτών επιπτώσεων δεν είναι εύκολος, αλλά αντίθετα αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ ΕΟΚ και ΗΠΑ. Σημειωτέον, ότι η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (ΓΣΔΕ - GATT), και συγκεκριμένα το άρθρο XXIV περί ζωνών ελεύθερου εμπορίου, προβλέπει τέτοιου είδους διαπραγματεύσεις, που έγιναν πάντοτε στα πλαίσια της ΓΣΔΕ.

Το κοινό δασμολόγιο (τελευταία έκδοση, επίσημη εφημερίδα L 345 της 8.12.1986) αποτελεί, λοιπόν, τη βάση της δασμολογικής πολιτικής της Κοινότητας. Οι δασμοί που αναγράφονται χωρίζονται σε αυτόνομους και συμβατικούς: οι πρώτοι, που είναι κα-

τά κανόνα υψηλότεροι, ισχύουν για χώρες με τις οποίες η Κοινότητα δεν έχει συμβατική υποχρέωση στα πλαίσια της ΓΣΔΕ: οι δεύτεροι, που αφορούν ένα πολύ σημαντικό μέρος των εισαγωγών, ισχύουν ως προς όλες τις χώρες-μέλη της ΓΣΔΕ (λ.χ. Ιαπωνία, ΗΠΑ, Καναδάς κ.ά.) και έχουν γίνει αντικείμενο διαβουλεύσεων και αμοιβαίου δασμολογικού αφοπλισμού στο γύρο διαπραγματεύσεων του Κένεντι και, πρόσφατα, του Τόκιο. Το σύνολο των δασμών της ΕΟΚ είναι, έτσι, προϊόν πολυμερών διαπραγματεύσεων, που οδήγησαν σε βαθμιαίες μειώσεις των δασμών.

Σημαντική πτυχή της δασμολογικής πολιτικής της ΕΟΚ είναι η χορήγηση σε μια χώρα προνομομακού («προτιμησιακού») καθεστώτος. Οι εξαγωγές της χώρας αυτής τότε δεν επιβαρύνονται καθόλου με δασμό όταν εισάγονται στην Κοινότητα, και άρα ευνοούνται σε σχέση με άλλες χώρες εξαγωγής που υφίστανται τον συμβατικό (ή και τον αυτόνομο) δασμό. Η προνομομακή μεταχείριση είναι, από παράδοση, ένα αρκετά διαδεδομένο μέσο άσκησης εμπορικής πολιτικής - και άσκησης πολιτικής μέσω εμπορικών σχέσεων.

Οι χώρες που χαιρούν προνομομακού καθεστώτος στην ΕΟΚ είναι οι εξής:

1. Οι ευρωπαϊκές χώρες ΕΖΕΣ (της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών), με τις οποίες ισχύουν, σε αμοιβαία βάση, μηδενικοί δασμοί.
2. Οι μεσογειακές χώρες που έχουν συμφωνίες σύνδεσης με την ΕΟΚ.
3. Οι αναπτυσσόμενες χώρες ΑΚΕ (Αφρικής, Καραϊβικής, Ειρηνικού) που συνδέονται με την ΕΟΚ με τη συμφωνία του Λομέ.
4. Οι χώρες που υπάγονται στο Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων (ΣΓΠ), (αναπτυσσόμενες χώρες, κυρίως Λατινικής Αμερικής και Ασίας).

* Ο γράφων εργάζεται στη Γενική Διεύθυνση Εξωτερικών Σχέσεων της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Οι απόψεις που εκφράζονται στο παρόν άρθρο είναι προσωπικές.

Η χορήγηση δασμολογικών προτιμήσεων προσκρούει, εκ πρώτης όψεως, στη βασική αρχή της ΓΣΔΕ: στη ρήτρα του μάλλον ευνοούμενου κράτους. Η ρήτρα αυτή (άρθρο 1 της ΓΣΔΕ) προβλέπει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη δεν θα κάνουν διακρίσεις υπέρ ή εναντίον άλλων συμβαλλομένων μερών, αλλά ότι όλοι θα τυχαίνουν της ίδιας μεταχείρισης. Η παραπάνω νομική δυσκολία έχει, ωστόσο, παρακαμφθεί με δύο τρόπους: όσον αφορά το Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων, η ίδια η ΓΣΔΕ, μετά από έντονες συζητήσεις τη δεκαετία του '60, κυρίως στα πλαίσια της UNCTAD, δέχτηκε την αρχή της πιο ευνοϊκής μεταχείρισης των αναπτυσσόμενων χωρών· όσον αφορά τις χώρες ΕΖΕΣ και της Μεσογείου, η προνομακή τους μεταχείριση παρουσιάζεται από την ΕΟΚ, στα πλαίσια του άρθρου XXIV της ΓΣΔΕ, ως θέσπιση ζώνης ελευθέρων συναλλαγών.

Η χορήγηση, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, προνομακού καθεστώτος είναι καταρχήν μια πολιτική, διπλωματική πράξη, ενδεικτική κάποιας έννοιας. Κάτι τέτοιο μπορεί να γίνεται είτε με το σκεπτικό ότι είναι ιστορικά, πολιτικά αλλά και οικονομικά εύλογο (χώρες ΕΖΕΣ), είτε ως προφανές συστατικό στοιχείο μιας ευρύτερης πολιτικής σύσφιξης σχέσεων (χώρες Μεσογείου), είτε ως χειρονομία προς τις χώρες του Νότου (ΣΓΠ). Ο πολλαπλασιασμός, πάντως, των χωρών που χαίρουν προνομακού καθεστώτος στις εξαγωγές τους προς την Κοινότητα, σε συνδυασμό με τη σταθερή μείωση των περιθωρίων για προνομακή μεταχείριση (μα και οι συμβατικοί δασμοί, έτσι κι αλλιώς, έχουν μειωθεί σημαντικά μετά το γύρο συνομιλιών του Τόκιο), οδηγεί σε κάποια υποβάθμιση της ευεργετικής σημασίας του προνομακού καθεστώτος.

Εξάλλου τίθενται ορισμένα συγκεκριμένα προβλήματα: προκύπτει ότι το ΣΓΠ έχει ευνοήσει, τουλάχιστον σε μια πρώτη φάση, κυρίως τα νέα βιομηχανικά κράτη (NBK), όπως π.χ. την Κορέα και το Χονγκ Κόνγκ. Οι πραγματικά πολύ φτωχές χώρες δεν επωφελούνται παρά ελάχιστα, διότι έτσι κι αλλιώς οι βιομηχανικές εξαγωγές τους είναι αμελητέες. Τίθεται έτσι θέμα συνολικής κατάργησης του ΣΓΠ για τα NBK που «αποφοιτούν», και μπορούν πλέον να θεωρούνται αναπτυσσόμενες χώρες. Παράλληλα, για ορισμένα ευαίσθητα προϊόντα –όπως τα κλωστούφαντουργικά– από καιρό έχουν θεσπιστεί οροφές, πέραν των οποίων ισχύει και πάλι ο δασμός. Οι οροφές αυτές, που αρχικά ήταν συνολικές, έχουν κατανεμηθεί κατά χώρα εξαγωγής, έτσι που μόνο ένα ορισμένο μέρος των εξαγωγών κλωστούφαντουργικών κάθε χώρας χαίρει πλέον του ΣΓΠ. Οι κατά χώρα οροφές γίνεται προσπάθεια να ανταναλωθούν το επίπεδο ανάπτυξης της κάθε χώρας, ώστε να ευνοού-

νται περισσότερο οι φτωχές χώρες και λιγότερο τα NBK. Σημειωτέον, ότι τέτοιου είδους διακρίσεις και επιμέρους αναιρέσεις της προνομακής μεταχείρισης γίνονται μόνον στα πλαίσια του ΣΓΠ: για τις χώρες ΕΖΕΣ και τις χώρες της Μεσογείου η προνομακή πρόσβαση στην Κοινότητα είναι πλήρης και εγγυημένη.

Οι εξωτερικοί δασμοί της Κοινότητας μπορούν επίσης κατ' εξαίρεση να αρθούν για ένα συγκεκριμένο προϊόν και για διάστημα έξι μηνών ή ενός έτους, με δυνατότητα παράτασης. Για να γίνει αυτό, πρέπει να το ζητήσει ένα κράτος-μέλος που έχει συμφέρον και επιθυμεί να εισάγει το προϊόν αυτό φθηνά –άρα αδασμολόγητα–, λ.χ. διότι χρησιμοποιείται από την εγχώρια βιομηχανία σαν πρώτη ύλη. Προϋπόθεση για να ανασταλεί, κατ' αυτό τον τρόπο, ένας δασμός είναι να μην παράγεται το προϊόν αυτό (ή ένα υποκατάστατό του) πουθενά μέσα στην Κοινότητα. Για το λόγο αυτό, κάθε αίτηση για αναστολή γίνεται αντικείμενο έρευνας από την αρμόδια επί της διαδικασίας Γενική Διεύθυνση XXI (Τελωνειακή Ένωση) της Επιτροπής. Αν η αίτηση γίνει δεκτή, το προϊόν αυτό περιλαμβάνεται στον κανονισμό για τις αναστολές δασμών, που δημοσιεύεται ανά εξάμηνο (ο πιο πρόσφατος είναι ο κανονισμός αριθμ. 1828/87 στην επίσημη εφημερίδα L 177 της 1.7.1987). Περί τα χιλιά προϊόντα απολαμβάνουν, με τον τρόπο αυτό, μηδενικού δασμού, που ισχύει προφανώς για όλες τις χώρες εξαγωγής.

Προστασία μέσω ποσοτικών περιορισμών

Εκτός από τους δασμούς, ο άλλος συνηθισμένος εναλλακτικός τρόπος εμπορικής προστασίας είναι ο περιορισμός μέσω ποσοτώσεων. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα χρησιμοποιεί αυτό το μέσο άσκησης εμπορικής πολιτικής με τους εξής τρόπους:

Κλωστούφαντουργικά – χαλυβουργικά προϊόντα

Για τους δύο αυτούς παραδοσιακούς και ιδιαίτερα ευαίσθητους βιομηχανικούς κλάδους, με έντονα προβλήματα κλαδικής ανεργίας και πλεονάζοντος παραγωγικού δυναμικού, η Κοινότητα εφαρμόζει πολιτική ποσοτικών περιορισμών ως προς ορισμένες χώρες εξαγωγής.

Για τα κλωστούφαντουργικά προϊόντα οι ποσοτικοί περιορισμοί – κατά συγκεκριμένο προϊόν, χώρα εξαγωγής και ανά κράτος-μέλος ανερχονται σε πολλές εκατοντάδες. Απορρέουν από διμερείς συμφωνίες αυτοπεριορισμού: πρόκειται για ποσοτώσεις που πρέπει να τηρούνται από τις ίδιες τις χώρες εξαγωγής, αλλά βέβαια η τήρησή τους ελέγχεται από την ΕΟΚ. Οι περιορισμοί αυτοί λαμβάνονται στα πλαίσια της Πολυϊνικής Συμφωνίας (Π.Ι.Σ), μιας πολυμερούς διεθνούς συμφωνίας στα πλαίσια της ΓΣΔΕ, που ισχύει από το 1974 και παρατάθηκε το 1977, 1981 και 1986. Η βασική ιδιαιτερότητα –και λόγος ύπαρξης– της Π.Ι.Σ. είναι ότι επιτρέπει, κατ' εξαίρεση για τα κλωστούφαντουργικά προϊόντα, την επιβολή ποσοτικών περιορισμών σε μια συγκεκριμένη χώρα εξαγωγής ή την υπογραφή διμερούς συμφωνίας αυτοπεριορισμού. Η ΕΟΚ έχει συνάψει τέτοιου είδους διμερείς συμφωνίες με πάνω από είκοσι προμηθεύτριες χώρες της Ασίας, της Λατινικής Αμερικής και της Ανατολικής Ευρώπης (λ.χ. Χόνγκ Κόνγκ, Νότιος Κορέα, Ινδία, Κίνα κ.ά.). Οι τελευταίες τέτοιες συμφωνίες υπογράφηκαν το 1986 και ισχύουν μέχρι το 1991 (βλ. επίσημη εφημερίδα L 387 της 31.12.1986). Εξάλλου για τις μεσογειακές χώρες –με τις οποίες, όπως είδαμε, η ΕΟΚ έχει προνομακή σχέση– υπάρχουν άτυποι αυτοπεριορισμοί για ορισμένα είδη κλωστούφαντουργικών: οι ποσοτώσεις αυτές δεν δημοσιεύονται και έχουν τη χαλαρή μορφή ενδεικτικών επιπέδων, τα οποία αν ξεπεραστούν, η ΕΟΚ μπορεί να προσφύγει στη ρήτρα διασφάλισης που προβλέπουν οι συμφωνίες σύνδεσης. Στις δύο αυτές διαφορετικές μορφές ποσοτικών περιορισμών που ισχύουν για τα κλωστούφαντουργικά, πρέπει να προστεθούν και τα αυτόματα καθεστώτα περιορισμού των εισαγωγών της ΕΟΚ (λ.χ. με την Ταϊβάν).

Τα χαλυβουργικά προϊόντα, τυπικά, ανήκουν στη δικαιοδοσία της ΕΚΑΧ, που ρυθμίζει και την εσωτερική αγορά ορίζοντας ποσοτώσεις παραγωγής. Υπάρχουν και εδώ ανεπίσημες συμφωνίες αυτοπεριορισμού των εξαγωγών μιας σειράς ασιατικών, λατινοαμερικανικών αλλά και ευρωπαϊκών χωρών προς την Κοινότητα. Εξάλλου, με τις ΗΠΑ οι όροι είναι μάλλον αντεστραμμένοι, και η ΕΟΚ είναι αυτή που έχει αναγκαστεί να περιορίσει τις εξαγωγές της χαλυβουργικών προϊόντων. Σημειωτέον, ότι τέτοιου είδους συμφωνίες είναι εντελώς

εκτός της δικαιοδοσίας της ΓΣΔΕ - αποτελούν «μέτρα φαιάς ζώνης», δηλαδή μέσα εμπορικής πολιτικής που δεν αναγνωρίζονται ή επικυρώνονται από τη ΓΣΔΕ, αλλά που είναι διμερώς συμφωνημένα.

Οι δύο αυτοί μεγάλοι βιομηχανικοί κλάδοι αποτελούν ιδιαίτερη περίπτωση και μοιάζουν αρκετά μεταξύ τους: Είναι παραδοσιακοί κλάδοι, συγκεντρωμένοι σε συγκεκριμένες περιοχές, με μεγάλη κλαδική ανεργία και πλεονάζον δυναμικό, και χαρακτηρίζονται από έντονο διεθνή ανταγωνισμό -ιδιαίτερα στις τιμές- και στασιμότητα στη ζήτηση. Γι' αυτό και προσφέρονται όλως ιδιαιτέρως σε τέτοιου είδους μόνη, θεσμοποιημένη προστασία. Σημειώτεον, ότι οι δασμοί, από μόνοι τους, προσφέρουν ελάχιστη προστασία σε τέτοια προϊόντα, όπου οι διεθνείς διαφορές τιμών είναι πολύ μεγάλες. Εξάλλου, για τους λόγους που αναφέραμε, είναι πολιτικά πολύ δύσκολο να μεταβληθεί το κοινό δασμολόγιο: αυτό θα ισοδυναμούσε με αμφισβήτηση των αποτελεσμάτων του γύρου του Τόκιο, τη στιγμή μάλιστα που από το 1986 αρχίζει νέος γύρος πολυμερών διαπραγματεύσεων (γύρος της Ουρουγουάης).

Άλλα είδη ποσοτικών περιορισμών

Υπάρχουν, όμως, και άλλοι ποσοτικοί περιορισμοί. Πρόκειται συνήθως για παλαιούς εθνικούς ποσοτικούς περιορισμούς κρατών-μελών ως προς τρίτες χώρες, που προϋπάρχουν της Συνθήκης της Ρώμης και που συνεχίζουν να ισχύουν. Τα κράτη-μέλη, για τα οποία τέτοιοι περιορισμοί αφθονούν, είναι η Ισπανία, η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Γαλλία και η Ελλάδα. Οι περιορισμοί αυτοί, που έχουν επιπτώσεις για τα θιγόμενα εμπορεύματα, όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία τους μέσα στην ΕΟΚ, δημοσιεύονται στην επίσημη εφημερίδα C 37 της 16.2.1987. Αφορούν δε ποικίλα προϊόντα, όπως αυτοκίνητα, ηλεκτρονικά είδη, μαχαίρια, είδη πορσελάνης, συνθετικά υφάσματα που δεν καλύπτονται από την Π.Ι.Σ., εκχυλίσματα καφέ, ορισμένα είδη συσκευών τηλεόρασης και καλωδίων κ.ά. (τα παραπάνω προϊόντα αφορούν, προφανώς, συγκεκριμένα κράτη-μέλη και συγκεκριμένες χώρες εξαγωγής).

Πέραν αυτών, υπάρχουν και εθνικοί ποσοτικοί περιορισμοί που έχουν εισαχθεί πρόσφατα, μετά από αίτηση κάποιου κράτους-μέλους, βάσει του κανονισμού 288/82 για τη λήψη μέτρων διασφάλισης (επίσημη εφημερίδα L 35 της 9.2.1982). Τέτοιου είδους περιορισμοί ως προς τρίτες χώρες έχουν ζητηθεί, τα τελευταία πέντε χρόνια, οκτώ φορές. Εξ αυτών έχουν εγκριθεί από την Επιτροπή μόνον πέντε αιτήσεις: είδη πορσελάνης καταγωγής Ν. Κορέας (Γαλλία, Βρετανία), ρολόγια quartz καταγωγής

Ασίας (Γαλλία): εσπαντρίγες και παντόφλες καταγωγής Κίνας (Γαλλία): ουρία κάθε προέλευσης (Ισπανία): φερμουάρ καταγωγής Ταϊβάν (Ισπανία, Ιταλία). Σημειώτεον, ότι δύο ελληνικές αιτήσεις περιορισμού (για βαλοπίνακες και εξαρτήματα σωληνώσεων) απορρίφθηκαν ως ανεπαρκώς στοιχειοθετημένες. Τα μέτρα αυτά διασφάλισης λαμβάνονται με το αιτιολογικό ότι υπάρχει, ή απειλείται, σοβαρή ζημία στους κοινοτικούς παραγωγούς λόγω των αυξημένων εισαγωγών. Υπάρχουν δε, τρόπον τινά, στο άρθρο XIX της ΓΣΔΕ: το κατά πόσον, ωστόσο, το άρθρο αυτό επιτρέπει τέτοιους περιορισμούς ως προς ορισμένες μόνον χώρες εξαγωγής και όχι όλες, είναι ερώτημα ανοικτό και πολυσυζητημένο στα πλαίσια της ΓΣΔΕ.

Υπάρχουν, τέλος, οι εθελοντικοί αυτοπεριορισμοί εξαγωγών που διαπραγματεύτηκε κατά καιρούς η Κοινότητα με την Ιαπωνία (π.χ. βίντεο) ή με τη Ν. Κορέα (π.χ.

τηλεοράσεις), καθώς και το «νέο όργανο άσκησης εμπορικής πολιτικής της Κοινότητας» (κανονισμός 2641/84, επίσημη εφημερίδα L 252 της 20.9.1984) που θεσπίστηκε εν πολλοίς σαν αντιστάθμισμα αντίστοιχης αμερικανικής νομοθεσίας (U.S. section 301) περί αθέμιτων εμπορικών πρακτικών. Το νέο αυτό όργανο στην αρχική του σύλληψη αποσκοπούσε στην ταχεία, άμεση αντίδραση της ΕΟΚ, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο. Η αιχμή αυτή μειώθηκε, κυρίως λόγω της φιλελεύθερης γερμανικής παρέμβασης, που φοβόταν τυχόν ανεξέλεγκτο διεθνώς πολλαπλασιασμό των προστατευτικών μέτρων. Η μέχρι τώρα χρήση του νέου αυτού οργάνου άσκησης εμπορικής πολιτικής περιορίζεται σε δύο περιπτώσεις: (1) ως προς τις εισαγωγές σόγιας από την Αργεντινή και (2) για τη λήψη μέτρων αντιποίνων για τις ΗΠΑ, που είχαν απαγορεύσει τις εισαγωγές αραμιδιών ινών (aramid fibres) από την Ολλανδία βάσει της αμερικανικής νομοθεσίας

περί πατεντών (U.S. section 337): το νέο αυτό προϊόν υψηλής τεχνολογίας (υποκατάστατο πλαστικών και χαλυβουργικών) είναι αντικείμενο διπλώματος ευρεσιτεχνίας μιας αμερικανικής αλλά συγχρόνως και μιας ολλανδικής εταιρείας, εξού και οι προστριβές.

Το άρθρο 115 της Συνθήκης της Ρώμης

Η καθιέρωση ποσοτικών περιορισμών θέτει αυτομάτως το ερώτημα: Σε κοινοτικό επίπεδο και μόνον ή και σε εθνικό επίπεδο; Το ερώτημα αυτό έχει σημασία: για τα σημαντικότερα προϊόντα (λ.χ. κλωστοϋφαντουργικά, χαλυβουργικά) οι ποσοτικοί περιορισμοί εκφράζονται σε κοινοτικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Υπάρχουν δηλαδή ποσοτώσεις για κάθε κράτος-μέλος. Αυτό, ακό-

μα και αν, στις πολυμερείς και διμερείς διαπραγματεύσεις που προηγούνται, η Κοινότητα διαπραγματεύεται σαν ενιαία ενότητα. Οι εθνικές αυτές ποσοτώσεις κινδυνεύουν να καταστρατηγηθούν με εισαγωγές του ίδιου προϊόντος από την ίδια χώρα εξαγωγής, μέσω ενός άλλου κράτους-μέλους. Αυτό μπορεί εύκολα να συμβεί, διότι κάθε εμπόρευμα, από τη στιγμή που εισάγεται στην Κοινότητα, τίθεται σε ελεύθερη κυκλοφορία. Ένα κράτος-μέλος που αντιμετωπίζει πρόβλημα από τέτοιες έμμεσες εισαγωγές, προσφεύγει στο άρθρο 115 της Συνθήκης της Ρώμης και θέτει σε λειτουργία το μηχανισμό για τον τερματισμό τους.

Από πολλές πλευρές, τόσο έξω όσο και μέσα στην Κοινότητα, η διαδικασία αυτή κατακρίνεται. Αφ' ενός, στιγματίζεται η αντίφαση ανάμεσα στη σύναψη συμφωνίας από την ίδια την Κοινότητα σαν ενιαία ε-

νότητα και στη μετέπειτα κατάτμηση της κοινοτικής ποσότωσης (βέβαια, η κατάτμηση αυτή αντιστοιχεί στις ροές εμπορίου - στην αντίθετη περίπτωση θα είχαμε να κάνουμε με νέο, αποτελεσματικό μιν, παράλογο δε, προστατευτικό μέσο, ή μάλλον κόλπο). Αφ' ετέρου, προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι, με την πλήρη ενοποίηση της κοινοτικής αγοράς μέχρι το 1992, τέτοιες εθνικές ποσοτώσεις πρέπει να εκλείψουν, διότι ουσιαστικά αναιρούν, για το εν λόγω προϊόν, την έννοια της ενιαίας αγοράς, δημιουργώντας μια σειρά από περισσότερο ή λιγότερο προστατευμένες νησίδες. Με το σκεπτικό αυτό, άλλωστε, στις τελευταίες συμφωνίες κλωστοϋφαντουργικών προβλέπεται μια αυξανόμενη - από έτος σε έτος - δυνατότητα μεταφοράς αχρησιμοποίητης ποσότωσης από ένα κράτος-μέλος στο άλλο. Όσο, πάντως, συνεχίζουν να υπάρχουν σημαντικές ιδιομορφίες στις αγορές των κρατών-μελών, η δυνατότητα προσφυγής στο άρθρο 115 θα συνεχίζεται να θεωρείται αναγκαία, αν και οι τάσεις περιορισμού τέτοιων προσφυγών είναι πλέον σαφείς.

Η πολιτική αντιντάμπινγκ

Αυξανόμενης σημασίας μορφή εμπορικής πολιτικής της Κοινότητας είναι η πολιτική αντιντάμπινγκ (κανονισμοί 2176/84 και 2177/84. Επίσημη εφημερίδα L 201 της 30.7.84). Ο κανονισμός αυτός, που τροποποιεί και συμπληρώνει παλαιότερους ανάλογους κανονισμούς, εφαρμόζει για την Κοινότητα τους κανόνες που συμφωνήθηκαν επί του θέματος στο γυρο του Τόκι (Κώδικας Αντιντάμπινγκ και Κώδικας για τις επιδοτήσεις). Οι κώδικες αυτοί, ερμηνεύουν τα αντίστοιχα άρθρα της ΓΣΔΕ.

Η πολιτική αντιντάμπινγκ αποσκοπεί στην άμυνα της Κοινότητας από το ντάμπινγκ: υπάρχει ντάμπινγκ όταν η τιμή των εξαγωγών είναι χαμηλότερη από την τιμή στην εσωτερική αγορά της χώρας εξαγωγής ή από τη «λογική» τιμή, δηλ. το κόστος παραγωγής συν κάποιο λογικό περιθώριο κέρδους. Τα μέτρα αντιντάμπινγκ λαμβάνονται μετά από καταγγελία των ενδιαφερόμενων κοινοτικών παραγωγών, που υφί-

τερα προβλήματα, που καιρός είναι να προσεγγίσουμε.

Προστατευτισμός και φιλελευθερισμός: η σύγκρουση

Η κλαδική οπτική

Η πολιτική οικονομία του προστατευτισμού και του φιλελευθερισμού σε θέματα εμπορικής πολιτικής είναι παλιά. Με τη σαφήνεια που τους χαρακτηρίζει, οι κλασικοί οικονομολόγοι τοποθετούν το θέμα όχι μόνο σε σχέση με κάποια βελτίωση του κοινωνικού οφέλους ή σε σχέση με την αρχή του συγκριτικού πλεονεκτήματος, αλλά και συνδέοντάς το με τις ευνοούμενες ή πληττόμενες κοινωνικές ομάδες (λ.χ. σύγκρουση βιομηχάνων και γαιοκτημόνων ως προς τις εισαγωγές σιτηρών στην Αγγλία).

Η εικόνα, σήμερα, αν και πιο αντιφατική και αδιαφανής, δεν είναι και τόσο διαφορετική. Το αίτημα για προστασία (λ.χ. στα κλωστοϋφαντουργικά, χαλυβουργικά ή άλλα προϊόντα), σε συνδυασμό με την επίγνωση ότι τέτοιου είδους μέτρα δεν μπορούν, πλεόν, να λαμβάνονται σε εθνική βάση (ως προς τους εξαγωγικούς, πόσο μάλλον τους ενδοκοινοτικούς, ανταγωνιστές), οδηγεί τους παραγωγούς να οργανώνουν τις ομάδες πίεσής τους προσανατολίζοντάς τις στα κοινοτικά όργανα στις Βρυξέλλες. Αυτό αντανακλά και επιβεβαιώνει, άλλωστε, τον αυξανόμενο ρόλο των κοινοτικών μηχανισμών σε τέτοιου είδους θέματα. Η COMITEXPL εκφράζει την κλωστοϋφαντουργία, η EUROFER τη χαλυβουργία, η CEFIC τη χημική βιομηχανία κ.ο.κ. Οι οργανισμοί αυτοί εκφράζουν και ταυτόχρονα συνθέτουν συμφέροντα: για να είναι αντιπροσωπευτικοί και, άρα, ισχυροί, και να εισακούονται περισσότερο, πρέπει να εκφράζουν, ταυτόχρονα, πολλούς διαφορετικούς υποκλάδους στον ίδιο κλάδο - υποκλάδους με συχνά αντικρουόμενα επιμέρους συμφέροντα. Η πρόταση των ομάδων πίεσης ως προς το είδος και το ύψος της προστασίας προσπαθεί, λοιπόν, να συνθέσει και ικανοποιήσει όλα τα επιμέρους αυτά συμφέροντα - πράγμα που συχνά καταλήγει σε μαξimalιστικές θέσεις: γίνεται μια «σύνθεση προς τα πάνω». Εξάλλου, την ίδια ώρα που οι βιομήχανοι ενός κλάδου οργανώνονται ζητώντας προστατευτικά μέτρα, οι εργαζόμενοι του ίδιου κλάδου διατυπώνουν αντίστοιχα αιτήματα: στο συγκεκριμένο κλαδικό αίτημα προστασίας, η φωνή του κεφαλαίου και της εργασίας εναρμονίζονται. Η συγχροδία είναι πλήρης, ακόμα και αν η ιδεολογική κάλυψη συχνά διαφέρει (λ.χ. έμφαση στις συνθήκες δουλειάς και στις απολαβές των χωρών του Τρίτου Κόσμου, από τη μεριά των συνδικάτων, έμφαση στις κρατικές επιδοτήσεις που χορηγούνται στους ανταγωνιστές τους,

σανται ζημιά λόγω των αθέμιτων αυτών εμπορικών πρακτικών ξένων εταιρειών και μετά από εξέταση, από την Επιτροπή, τόσο του ύψους του ντάμπινγκ όσο και του μεγέθους της ζημιάς. Η κατάληξη είναι κατά κανόνα δασμός αντιντάμπινγκ, συχνά πολλαπλάσιος του συμβατικού δασμού στον οποίο έρχεται να προστεθεί. Ενίοτε, η εταιρεία εξαγωγής απλώς αναλαμβάνει να μην εξάγει σε τιμές χαμηλότερες από ένα ελάχιστο επίπεδο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η έρευνα καταλήγει είτε στο ότι δεν υπάρχει ζημιά είτε στο ότι δεν υπάρχει ντάμπινγκ: στις περιπτώσεις αυτές δεν λαμβάνονται μέτρα. Τα μέτρα αντιντάμπινγκ είναι πενταετούς ισχύος, με δυνατότητα αναθεώρησής τους κατά τη διάρκεια ή στο τέλος της πενταετίας. Στο τέλος της πενταετίας είτε τερματίζονται είτε, μετά από αίτηση, επανεξετάζονται και ενδεχομένως παρατείνονται.

Πρόσφατα με τον κανονισμό 1761/87 (επίσημη εφημερίδα L 167 της 26.6.87) ο κανονισμός αντιντάμπινγκ επεκτείνεται για να καλύψει και περιπτώσεις όπου ο εξαγωγέας προσπαθεί να παρακάμψει δασμούς αντιντάμπινγκ συναρμολογώντας το εν λόγω προϊόν μέσα στην Κοινότητα. Η τροποποίηση αυτή οδήγησε σε έντονη προσπάθεια με την Ιαπωνία που θίγεται ιδιαίτερα.

Οι χώρες, προς τις οποίες στρέφονται κατ' εξοχήν τα μέτρα αντιντάμπινγκ της Κοινότητας, είναι οι χώρες κρατικού εμπορίου της Ανατολικής Ευρώπης, καθώς και η Ιαπωνία, η Κορέα, η Ταϊβάν, η Γιουγκοσλαβία, η Ισπανία (προ του 1986) και οι ΗΠΑ. Οι κλάδοι, που συνήθως προστατεύονται με μέτρα αντιντάμπινγκ είναι οι χημικά, τα χαλυβουργικά, οι μηχανές, οι τεχνητές ίνες και νήματα, και, πρόσφατα, διάφορα ηλεκτρονικά και είδη γραφείου.

Τα μέτρα αντιντάμπινγκ, όπως και οι δασμοί, αυξάνουν τις τιμές των συγκεκριμένων προϊόντων επαναφέροντάς τις σε κάποιο επιθυμητό για τους παραγωγούς επίπεδο. Οι υψηλές τιμές, όμως, όχι μόνον προστατεύουν την κοινοτική βιομηχανία αλλά και διευκολύνουν τυχόν συμπράξεις, δεδομένου μάλιστα ότι κατά κανόνα έχουμε να κάνουμε με ολιγοπωλιακές αγορές. Οι συμπράξεις απαγορεύονται από την ίδια τη Συνθήκη της Ρώμης και αποτελούν μάλιστα αντικείμενο της πολιτικής ανταγωνισμού (Γενική Διεύθυνση IV της Επιτροπής). Εξάλλου η αύξηση ή η στήριξη τιμών, που προκύπτει από μέτρα αντιντάμπινγκ, ωφελούν μεν τους παραγωγούς αλλά όχι τους καταναλωτές των εν λόγω προϊόντων. Τα προϊόντα αυτά ενίοτε χρησιμοποιούνται σαν πρώτη ύλη σε άλλους βιομηχανικούς κλάδους, οι οποίοι έτσι ζημιώνονται. Όλα αυτά λαμβάνονται προφανώς υπόψη στη διαμόρφωση της πολιτικής αντιντάμπινγκ. Αλλά η συζήτηση αυτή μας φέρνει σε ευρύ-

από τη μεριά των βιομηχάνων κίνδυνος ανεργίας από τους μεν, απειλή ζημιάς ή μείωσης κερδών από τους δε).

Η φωνή ενάντια στην προστασία έρχεται από δυο άλλες οικονομικοκοινωνικές ομάδες: το εισαγωγικό εμπόριο (λ.χ. F.T.A. - Foreign Trade Association) και στους καταναλωτές (BEUC). Και οι δύο προσπαθούν να ματαιώσουν, ή τουλάχιστον να περιορίσουν, τα προστατευτικά μέτρα. Οι μόνιμοι θέλουν να εισάγουν πολύ και φθηνά - έτσι που να αυξάνουν τον όγκο των συναλλαγών και τα περιθώρια κέρδους τους. Οι καταναλωτές θέλουν να αγοράζουν φθηνά και να μην πληρώνουν υψηλές τιμές για χάρη των κερδών των κοινοτικών παραγωγών. Από κοινού, αποτελούν ένα όχι αμελητέο αντιστάθμισμα στο σημαντικό και οργανωμένο λόμπι των παραγωγών.

Ίσως θα πρέπει να σταθούμε στο τελευταίο αυτό σημείο. Οι παραγωγοί είναι ισχυρότεροι ως ομάδα πίεσης, για αρκετούς λόγους: πρώτον, η ζημιά που υφίστανται από τον ανταγωνισμό των εισαγωγών είναι ορατή, συχνά εξώφθαλμη - άρα η ανάγκη τους μεγάλη και η πίεση ισχυρή. Από τη μεριά των καταναλωτών (ή και των εμπόρων), το κόστος της προστασίας διαχέεται, κανενάμετα σε πολλούς και συνεπώς καθίσταται αδιαφανές. Μειώνεται έτσι η κίνητρο της παρέμβασης. (Αυτό, βέβαια, ισχύει λιγότερο για τα εισαγόμενα ενδιάμεσα προϊόντα, ιδίως εάν αποτελούν σημαντικό μέρος του κόστους παραγωγής.) Κατά δεύτερο λόγο, η όλη κοινοτική νομοθεσία και οργάνωση της προστασίας έχει σαν βάση την παραγωγή: Προϋποθέτει κάποιο αιτούντα, κάποιο παραγωγό που έχει πρόβλημα, και ο οποίος όχι μόνον απλώς διαμαρτύρεται αλλά και αποδεικνύει με στοιχεία ότι υφίσταται ζημιά από τις εισαγωγές. Τα αποδεικτικά αυτά στοιχεία δεν προσκομίζονται μόνον για να πεισθούν οι αρμόδιοι της επιτροπής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αλλά και για να καλυφθεί, διεθνώς πια, η Κοινότητα (στα πλαίσια της ΓΣΔΕ ή της Π.Ι.Σ): για να δείξει ότι δεν αυθαιρετεί ως προς τρίτες χώρες. Σε μια εποχή λανθάνοντος ή και ανοιχτού εμπορίου πολλέμου, το τελευταίο αυτό σημείο δεν πρέπει να παρεμελείται: το ίδιο προστατευτικό σκεπτικό της ΕΟΚ κινδυνεύει πάντα να χρησιμοποιηθεί και από τρίτους εναντίον των εξαγωγών της.

Οι διαφοροποιήσεις σε κλαδική βάση δεν σταματούν βέβαια εκεί. Αναλύοντας τον βιομηχανικό κλάδο διαπιστώνουμε εξαγωγικά συμφέροντα, διεθνείς εταιρείες, μεγάλες μονάδες αλλά και μικρές επιχειρήσεις, συγκεντρωμένες στην αγορά ενός κράτους-μέλους. Οι πρώτες είναι φιλελευθερου προσανατολισμού, ενώ οι δεύτερες, κατά κανόνα, εντόνως προστατευτικές. Από την άλλη, το σύνολο της βιομηχανίας

μπορεί, ανάλογα με τη συγκυρία, να είναι περισσότερο ή λιγότερο φιλελεύθερο, ακόμα και αν ένας συγκεκριμένος βιομηχανικός κλάδος ζητάει προστασία. Η UNICE, που εκφράζει την ευρωπαϊκή βιομηχανία στο σύνολό της, είναι, για ιδεολογικούς λόγους αλλά και από ευρύτερη οικονομική σκοπιμότητα, υπέρμαχος του ελεύθερου εμπορίου, πράγμα που δεν μπορεί να λεχθεί εύκολα, λ.χ., για την COMPTEXITL.

Η διεθνής διάσταση

Όλα όμως είναι αλληλένδετα: η περισσότερη προστασία σ' έναν κλάδο δημιουργεί τάσεις για περισσότερη προστασία και στον γειτονικό - διότι συχνά άλλοι κλάδοι έμμεσα ή άμεσα επιβαρύνονται. Συγχρόνως, η προστατευτική στάση μιας χώρας (ή μιας οικονομικής ενότητας) τροφοδοτεί ανάλογες τάσεις και σε άλλες χώρες, που πλήττονται είτε άμεσα (λιγότερες εξαγωγές) είτε έμμεσα (εκτροπή εμπορίου). Όταν, λοιπόν, η Κοινότητα λαμβάνει προστατευτικά μέτρα, αφ' ενός διευκολύνει όσους (λ.χ. τις ΗΠΑ) θέλουν να λάβουν παρόμοια μέτρα, αφ' ετέρου, γίνεται αντικείμενο διεθνούς κριτικής και πιέσεων (ιδίως όταν, όπως στην κλωστούφαντουργία, τα μέτρα αυτά

πλήττουν τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες).

Οι προεκτάσεις είναι ποικίλες. Για κάθε μέτρο προστασίας υπάρχει πάντοτε κίνδυνος αντιποίνων για τις εξαγωγές της Κοινότητας: κάποιος άλλος κλάδος, εξαγωγικού προσανατολισμού, μπορεί τότε να υποστεί τις συνέπειες. Κατά δεύτερο λόγο, προκύπτει κάποιο (ανεπαισθητο ίσως) πολιτικό κόστος στις διπλωματικές σχέσεις της Κοινότητας με τη θιγόμενη χώρα, που σωρευτικά, μπορεί να είναι σημαντικό. Τρίτον, υπάρχει κάποιο ευρύτερο κόστος από πλευράς αξιοπιστίας της Κοινότητας, ιδίως όσον αφορά τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις στα πλαίσια της ΓΣΔΕ για την απελευθέρωση του εμπορίου. Όλα αυτά συνθέτουν το διεθνές σκηνικό μέσα στο οποίο λαμβάνονται, άλλοτε περισσότερο, άλλοτε λιγότερο επιφυλακτικά, τα μέτρα εμπορικής προστασίας.

Τα κράτη-μέλη

Αλλά πού τοποθετούνται, σ' όλα αυτά, τα κράτη-μέλη; Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προτείνει μέτρα εμπορικής προστασίας που συζητούνται κατά κανόνα από την Επιτροπή 113 του Συμβουλίου ή

από άλλες ad hoc επιτροπές εμπειρογνομόνων των κρατών-μελών (λ.χ. Επιτροπή κλωστούφαντουργικών, χάλυβα, αντιντάμπινγκ).

Οι θέσεις κάθε κράτους-μέλους προέρχονται από μια στενά κλαδική αλλά και μια ευρύτερη σκοπιά: τα καταρχήν πιο φιλελεύθερα κράτη-μέλη σε θέματα διεθνούς εμπορίου είναι η Γερμανία, η Ολλανδία και η Δανία· τονναντίον, τα προστατευτικότερα είναι η Γαλλία, η Ιταλία, η Ελλάδα και η Ισπανία. Ο διαχωρισμός αυτός αντανακλά μια πολύ απλή, βασική, παμπάλαια σχέση: οι χώρες που ωφελούνται συνολικά από το διεθνές εμπόριο υπερασπίζονται την αρχή του ελεύθερου εμπορίου. Η Γερμανία, με το μόνιμα πλεονασματικό εμπορικό της ισοζύγιο, δεν μπορεί παρά να είναι υπέρμαχος του ελεύθερου εμπορίου - μέσα και έξω από την Κοινότητα. Αυτό δεν εμποδίζει, βέβαια, τη γερμανική βιομηχανία να προωθεί αιτήματα αντιντάμπινγκ με την υποστήριξη και της γερμανικής αντιπροσωπείας: τα μέτρα αυτά αποτελούν άλλωστε, τυπικά, άμυνα κατά αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, γεγονός που συγκαλύπτει την προστατευτική χροιά τους. Αλλά συνολικά η Γερμανία ούτε θέλει η ίδια να εμφανίζεται προστατευτική, ούτε και θέλει διόλιση της Κοινότητας σε προστατευτικές θέσεις και πρακτικές, που, όπως είδαμε, έχουν διεθνείς συνέπειες. Για άλλα κράτη-μέλη η προστατευτική τους στάση οφείλεται είτε σε μια έντονη τέτοια παράδοση (λ.χ. κατ' εξοχήν η Ισπανία), είτε στην κρίση που περνούν συγκεκριμένοι βιομηχανικοί κλάδοι τους (λ.χ. κλωστούφαντουργία, χαλυβουργία, ναυπηγεία της Γαλλίας ή της Βρετανίας), είτε στο ότι έχουν έντονο ενδοκοινοτικό εξαγωγικό συμφέρον σε ένα κλάδο (λ.χ. κλωστούφαντουργία Ιταλίας, Πορτογαλίας, Ελλάδας), είτε βέβαια σ' ένα συνδυασμό των παραπάνω λόγων. Η κάθε κυβέρνηση κράτους-μέλους υφίσταται, προφανώς, εσωτερικές πιέσεις από τους ενδιαφερόμενους - συχνά αντιφατικές. Η ουσία είναι ότι επέρχεται τελικά, συχνά με σημαντικές δυσκολίες, μια σύνθεση, ή πάντως ένας συγκερασμός, όλων αυτών των επιμέρους εθνικών τάσεων.

Η εμπορική πολιτική της Κοινότητας, όσον αφορά τη διαμόρφωση και διατύπωση των διάφορων κανονισμών αλλά και όσον αφορά την εφαρμογή τους, αποτελεί έτσι μια προσπάθεια συμβιβασμού αντιτιθέμενων εσωτερικών πιέσεων και συμφερόντων στο οικονομικοκοινωνικό και εθνικό επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψη και τις διεθνείς παραμέτρους. Πρέπει να ιδωθεί ως προϊόν μιας συνεχούς διαπραγματεύσεως, από το πιο ειδικά θέματα (λ.χ. επιβολή ποσόστωσης ή έναρξη διαδικασίας αντιντάμπινγκ) στα πιο γενικά (λ.χ. νέος γύρος πολυμερών διαπραγματεύσεων στη ΓΣΔΕ).

Μερικά λόγια για τα αγροτικά προϊόντα και τις υπηρεσίες

Όσα είπαμε παραπάνω δίνουν μια γενική εικόνα των μέσων εμπορικής πολιτικής της ΕΟΚ ως προς τα βιομηχανικά προϊόντα. Για τα κυριότερα αγροτικά προϊόντα, η εμπορική πολιτική συνδέεται άμεσα με την Κοινή Αγροτική Πολιτική: η ΚΑΠ στηρίζει τις τιμές της κοινοτικής παραγωγής, επιβαρύνοντας σημαντικά τα εισαγόμενα με εισφορές που τα καθιστούν μη ανταγωνιστικά. Αυτό, βέβαια, με ορισμένες ad hoc εξαιρέσεις για συγκεκριμένες ποσότητες συγκεκριμένων προϊόντων, λ.χ. εσπεριδοειδή από τις μεσογειακές χώρες.

Όσον αφορά την εμπορία υπηρεσιών, η πλήρης εσωτερική απελευθέρωση της κοινοτικής αγοράς βρίσκεται ακόμα υπό συζήτηση, ενώ το διεθνές πλαίσιο πρόκειται να συζητηθεί, μαζί με τα αγροτικά, στον προσεχή γύρο πολυμερών διαπραγματεύσεων στα πλαίσια της ΓΣΔΕ. Και στους δύο αυτούς τομείς υπάρχουν έντονες αμερικανικές πιέσεις προς την Κοινότητα να ανοίξει την αγορά της. Η ΕΟΚ θα χρειαστεί να διαμορφώσει και, κυρίως, να διατηρήσει μια κοινή ενιαία στάση που να της εξασφαλίζει την απαιτούμενη εσωτερική συνοχή των διαπραγματεύσεων.

Ορισμένες συμπερασματικές διαπιστώσεις

Η παραπάνω επισκόπηση των μέτρων εμπορικής πολιτικής της ΕΟΚ μας δίνει μια εικόνα διάφορων μορφών προστασίας. Ανάλογα με το κάθε προϊόν, προσφέρονται διαφορετικά μέτρα προστασίας που υπάγονται σε διαφορετική διαδικασία. Το αίτημα προστασίας πρέπει να είναι στοιχειοθετημένο και βάσιμο, και εδώ μπορούν να υπάρχουν δισταγμένες απόψεις και ερμηνείες των οικονομικών δεδομένων. Χρειάζεται όμως και η πολιτική πίεση από την ενδιαφερόμενη ομάδα, αλλά και από τα κράτη-μέλη. Η πίεση αυτή παίζει ρόλο όχι μόνο για την αποδοχή και ικανοποίηση του αιτήματος, αλλά και για την επίτευξη της, συχνά χρονοβόρας, διαδικασίας, πράγμα ιδιαίτερα σημαντικό. Κοντολογίς, τα μέτρα προστασίας δεν λαμβάνονται με την αντικειμενικότητα και ουδετερότητα ενός ακαδημαϊκού οικονομολόγου, αλλά ούτε και είναι αποτέλεσμα αυθαίρετων, αβόσκιων και μη στοιχειοθετημένων πολιτικών πιέσεων. Τέτοια είναι η λογική και η δομή της γραφειοκρατίας των αρμόδιων οργάνων της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Ταυτόχρονα, η τρίτη χώρα, ως προς την οποία λαμβάνονται τα μέτρα, καθώς και η χρονική στιγμή επιβολής τους, αποτελούν αντικείμενο πολιτικού «ζυγίσματος».

Τα παραπάνω ισχύουν για τη θέσπιση

μέτρων προστασίας εκεί όπου προηγουμένως δεν υπάρχουν. Στην περίπτωση όπου ήδη υπάρχει διαμορφωμένη μια κατάσταση προστασίας (και, όπως είδαμε, υπάρχουν τέτοιες, λ.χ. για τα αγροτικά, τα κλωστοϋφαντουργικά, τα χαλυβουργικά, ή εκεί όπου έχουν εισαχθεί δασμοί αντιντάμπινγκ), το πράγμα είναι διαφορετικό. Η δύναμη της αδράνειας είναι, κατά κανόνα, μεγάλη, συνελώς η διατήρηση της προστασίας δεν είναι τόσο δύσκολη. Από τη στιγμή που λαμβάνεται κάποιο μέτρο προστασίας, δημιουργείται μια τάση διαώνισης και παγίωσής του. Η δυσκαμψία της γραφειοκρατίας, ενώ στην πρώτη περίπτωση έχει αντιπροστατευτικό αποτέλεσμα, τώρα εκ των πραγμάτων αποκτά προστατευτική χροιά.

Αναφερόμαστε βέβαια, πάντα, στην προστασία της Κοινότητας στο σύνολό της από τις εξαγωγές τρίτων χωρών. Αν η εθνική παραγωγή ενός κράτους-μέλους υφίσταται έντονο ανταγωνισμό και έχει σοβαρό πρόβλημα από άλλους παραγωγούς μέσα στην Κοινότητα, είναι προφανές ότι τα παραπάνω μέτρα δεν έχουν καμία χρησιμότητα.

Όλα αυτά έχουν προφανώς σημασία και για την Ελλάδα. Αναλύοντας κατά περίπτωση την κατάσταση, η Ελλάδα έχει συμφέρον στη διατήρηση ή και επαύξηση της προστασίας σε τομείς όπου υπάρχει εγχώρια παραγωγή και εξαγωγές μέσα στην ΕΟΚ (λ.χ. κλωστοϋφαντουργία). Αντιθέτως, σε κλάδους όπου δεν υπάρχει παραγωγή (ή προοπτική έναρξής της) έχει κάθε συμφέρον να αποφεύγει τη συναλλαγματική επιβάρυνση που απορρέει από την προστασία (λ.χ. με μέτρα αντιντάμπινγκ). Υπάρχουν, τέλος, προϊόντα για τα οποία η ελληνική παραγωγή υφίσταται τον ανταγωνισμό κυρίως μέσα στην Κοινότητα.

Η συγκεκριμένη ανάλυση των επιμέρους μέτρων εμπορικής πολιτικής της ΕΟΚ και των επιπτώσεών τους για την Ελλάδα, και η έγκαιρη και αποτελεσματική παρέμβαση στη διαδικασία λήψης του μέτρου, προϋποθέτουν μια αυξανόμενη εξοικείωση, τόσο της διοίκησης όσο και των ενδιαφερόμενων επιχειρήσεων και οργανισμών, με τους μηχανισμούς της ΕΟΚ.

Πέραν αυτών των επιμέρους, υπάρχουν, βέβαια, τα γενικά πολιτικά παιχνίδια και διαπραγματευτικά πακέτα, όπου όλα τίθενται συνολικά επί τάπητος. Εσωτερική φιλελευθεροποίηση και επίτευξη ενιαίας αγοράς, οικονομικές σχέσεις με ΗΠΑ, ΚΟΜΕΚΟΝ, Ιαπωνία και Τρίτο Κόσμο, νέος γύρος διαπραγματεύσεων και ενδεχομένως αμοιβαίων παραχωρήσεων στα πλαίσια της ΓΣΔΕ, το μέλλον της ΚΑΠ, η αύξηση του ρόλου των Ταμείων (Περιφερειακού και Κοινωνικού) στην ανακατανομή πόρων μέσα στην Κοινότητα κ.ο.κ. Η παρέμβαση της

Ελλάδας σε τέτοια θέματα «υψηλής» (ή, πάντως, υψηλότερης) πολιτικής δεν πρέπει να γίνεται σε βάρος της συνεχούς δουλειάς ρουτίνας, που συνίσταται στην παρακολούθηση των διάφορων επιτροπών που καταπιάνονται με τρέχοντα θέματα — όπως η εμπορική πολιτική.

Υστερόγραφο: Εν όψει του 1992

Η δημιουργία, μέχρι το 1992, μιας πραγματικά ενιαίας αγοράς μέσα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα θέτει, περισσότερο από ποτέ, επί τάπητος το ζήτημα της εξωτερικής εμπορικής πολιτικής. Πράγματι υπάρχει κίνδυνος, ιδίως σε τομείς όπως η πληροφορική ή η αυτοκινητοβιομηχανία, η πλήρης απελευθερωμένη κυκλοφορία εμπορευμάτων μέσα στην ΕΟΚ να ωφελήσει περισσότερο τους εξωκοινοτικούς παραγωγούς και εξαγωγείς (όπως λ.χ. την Ιαπωνία, τις ΗΠΑ αλλά και τα νέα βιομηχανικά κράτη). Συναφές είναι το πρόβλημα που τίθεται και ως προς τις πολυεθνικές εταιρείες, οι οποίες ενδέχεται να καρπωθούν, κατά κύριο λόγο, τα οφέλη της οικονομικής ώθησης που θα προκύψει από την πλήρη ενοποίηση της ευρωπαϊκής αγοράς. Στην περίπτωση αυτή, το όλο «εγχείρημα 1992» δεν θα έχει ενδυναμώσει οικονομικά την Ευρώπη και δεν θα ωφελήσει τους κατοίκους της. Ανάλογα προβλήματα προκύπτουν στον τομέα των υπηρεσιών ή των κρατικών προμηθειών, όπου η ΕΟΚ αντιμετωπίζει εξωτερικές πιέσεις (κυρίως από τις ΗΠΑ) να ανοίξει την αγορά της πριν ακόμα επιτευχθεί μια κάποια εσωτερική εναρμόνιση.

Η ΕΟΚ, ιδίως στα πλαίσια της διαδικασίας που οδηγεί στο 1992, πρέπει να θωρακίσει την εξωτερική εμπορική πολιτική της — πόσο μάλλον που η πραγματική εσωτερική φιλελευθεροποίηση την καθιστά μεν πιο τρωτή στις εισαγωγές, αλλά αυξάνει το διαπραγματευτικό της βάρος στη διεθνή σκηνή. Με τον ίδιο τρόπο που η ενιαία αγορά ενδέχεται να καταλήξει σε αύξηση των ενδοκοινοτικών ανισοτήτων (πράγμα που απασχολεί έντονα και εύλογα την Ελλάδα), υπάρχει κίνδυνος, διεθνώς πλέον, το όλο εγχείρημα να μην ωφελήσει τόσο την Ευρώπη, όσο τις οικονομικά δυναμικές χώρες εξαγωγής. Και οι δύο κίνδυνοι πρέπει να αντιμετωπιστούν: ο πρώτος με την ποικιλόμορφη ενίσχυση των πιο αδύναμων περιοχών της ΕΟΚ, ο δεύτερος με μια συντονισμένη και επιλεκτική στρατηγική προστασίας αλλά και διεκδίκησης των συμφερόντων της ΕΟΚ.